

24. BIENNÁLE ILUSTRÁCIÍ BRATISLAVA

BIB 2013

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
Ministry of Culture of the Slovak Republic

BIBIANA, medzinárodný dom umenia
pre deti
BIBIANA, International House of Art
for Children

Biennial of Illustrations Bratislava
Biennale der Illustrationen Bratislava
Biennale de Illustraciones Bratislava
Биеннале иллюстраций Братислава
Biennale d'illustrations Bratislava

Zuzana Jarošová A CSODÁK IDEJE

Fél évszázados jubileumához közeledik a Pozsonyi Illusztrációs Biennále. Az elmúlt időszak során a szemle a gyermekkönyvek eredeti illusztrációinak rangos nemzetközi versenyévé vált, sőt, valamivel több is lett – egyedül jelenség, amely a gyermekkönyvek világában tekintélyt vívott ki magának.

A világ gyorsan tudatosította, hogy a pozsonyi verseny a maga nemében különleges, mert kívül esik a könyvadások kategóriáján, így nem gyakorolnak rá nyomást az üzleti szempontok, illetve a kiadói marketing-lobbi. A BIB a művészeteken kívüli kalkulációktól mentesen örökös az illusztrációk esztétikai értékei felett.

Amikor a minőségi gyermekkönyvek elkötelezett híveinek egy szűk csoportja, Dušan Rollal az élen 1965-ben elindította a BIB nulladik évfolyamát, a mozgalom tagjai közül bizonyára senki sem sejtette, hogy a pozsonyi esemény milyen szélesre nővi ki magát, és milyen mélyre eresztí gyökereit otthon és külföldön egyaránt. Logója a művészi igényű illusztráció jelképévé vált valamennyi kontinens több mint száz országában. A BIB immáron fél évszázada tölti be a gyermekkönyvillusztráció területén csodálatra méltó szellemi küldetését, melynek tartalmi mélységeit talán nem is tudatosítjuk. Hiszen a képeskönyv az első galéria, ahová a gyakran még ími és olvasni sem tudó gyermek betekint. Leikét megérintik az illusztrációban gyökerező képzelet, és vizuális irányjelzők módjára segítik az alkotások esztétikai befogadását.

A gyermekkönyvillusztráció művészi minőségének kritériumai természetesen nem adóttak egyszer és mindenkorra. Tekintélyes elméleti szakemberek és aktív alkotók köre kutatja újra és újra a pozsonyi bemutatók alkalmával, időnként akár rendkívül élénk viták keretében is. Hihetetlenül érdekes, ha az ember bepillant a BIB nemzetközi zsűriének munkájába, és megtapasztalhatja, milyen szenvedéllyel, mennyire

elkötelezetten és felelősségteljesen értékeli minden egyes tag a beküldött alkotásokat, hogyan keresik közösen a különlegeset, egyedit és felfedezni valót, hogyan gondolkodnak együtt azon, vajon merre tart a könyvillusztráció. A biennálén szereplő közel ezer eredeti alkotásból kiválasztani azt a tizenegyet, amely majd díjjal büszkélkedhet, mindig „kemény dió”-nak bizonyul.

A BIB díjai a nyerteseket feljogosítják arra, hogy az „illusztrátorok csillagainak” sorába lépjenek. Megnyitják számukra az utat a neves külföldi kiadóhoz. Többen az alkotók közül bizonyára bőven tudnának történeteket mesélni arról, hogy a pozsonyi szemlén elért helyezések milyen fordulatot jelentett szakmai karrierjükben és életükben.

A Pozsonyi Illusztrációs Biennále világviszonylatban különleges helyet foglal el. Elengedhetetlenül fontos, hogy egyre több ország vegyen részt a versenyen. Intenzívebbé tettük a kommunikációt és az együttműködést két legfontosabb külföldi partnerünkkel, az UNESCO-val és az IBBY-vel, ennek köszönhetően a BIB 24. évfolyamán 49 ország vett részt (a 23. évfolyamon 44, a 22.-en pedig 37 ország versenyzett).

Nagy örömmel tölt el bennünket, hogy újabb országokat sikerült meghívunk a szemlére, de olyanokat is üdvözölhetünk ismét, melyeket már hosszabb ideje nélkülöztünk. Példaként említhetjük Kínát. Terjedelmes kollektívával jelentkezett, és első alkalommal képviseltette magát a BIB zsűrijében is. Hagyományosan erős jelenlét jellemezte Ázsia több országát – Japánt, Dél-Koreát, Indonéziát. Ismét találkozhattunk többek közt Kanada, az USA, Costa Rica, Venezuela, India, Irán illusztrátorával is. A Pozsonyi Illusztrációs Biennále tekintélye kéz a kézben halad a nemzetközi zsűriével, melyet legutóbb is neves elméleti szakemberek, kiadók, menedzserek és ismert illusztrátorok alkottak. 2009-től

az előző szemle nagydíjasa is a zsűri tagja, a 24. évfolyamon e tisztséget a dél-koreai Eun-young Cho töltötte be.

A BIB forgatókönyve immár harmadik alkalommal igazodott egységes koncepcióhoz, melynek vezérmotívuma minden részletnél, a kísérő rendezvényeknél, a kiállítások térbeli-vizuális elrendezésénél egyaránt megmutatkozott. A Nemzetközi Szimpózium témájaként az *Identitás napjainkban. A könyvillusztráció és a nemzeti kulturális identitás a globalizáció korában* című kérdéskört választotta

Korunk civilizációjának és kultúrájának kulcskérdéséről van szó, amellyel már hosszabb ideje találkozhattunk a biennálén, például amikor az illusztráció nemzetközi stílusa került górcső alá.

Művészi küldetésén túl a BIB nem feledkezett meg közművelődési feladatairól sem. Globalizált világunk, fogyasztói társadalmunk gazdasági és szellemi válsága egyre inkább a gazdagok és szegények élesen elkülönülő táborát eredményezi. A legutóbbi pozsonyi

szemlén ezért tíz fiatal illusztrátor részvételével megtartottuk a BIB-UNESCO 2013 Albin Brunovský Workshopot. A programba olyan pályakezdeket vontunk be, akik a harmadik világ régióiból vagy a könyvkiadás szűkebb hagyományával rendelkező országokból érkeztek a biennáléra. A munkaértekezletet Juraj Martiška vezette. A BIB 24. évfolyamán újdonságnak számított Szlovákia Fővárosa, Pozsony Főpolgármesterének Díja. Célja az, hogy ösztönözze a hazai gyermekkönyv-illusztráció fejlődését.

Pozsonyban tehát ismét beérett az Arany Almák gazdag termése, és elfött a csodák ideje. Minden eredményen a gyerekek mosolyát láthatjuk. Kívánjuk nekik, hogy amíg a BIB tart, legalább addig szárnyaljanak az örömtől, élvezzék a meglepetéseket, vezesse őket a kíváncsiság. Bolyongjanak a fantázia világában, ahol arany alma terem a fán és a jó győz a rossz felett.

(BIBIANA Revue, XX. évfolyam.

Bratislava, 2013/3. 1–3. p.)

Vesztróczy Éva fordítása

A BIB sajtótájékoztatója, 2013. 09. 06.

A BIB díjai: Grand Prix, Arany Alma, BIB Plakett

Winners Biennial of Illustrations Bratislava 2013

GRAND PRIX

Ms. EVELYNE LAUBE, NINA WEHRLE, SWITZERLAND – THE GREAT FLOOD

BIB GOLDEN APPLE

Ms. RONG YU, CHINA – BIRD IN THE CLOUD

Mr. NOBUHIKO HAJIIMA, JAPAN – CAN YOU HEAR THAT SOUND?

Mr. CHIKI KIKUCHI, JAPAN – WHITE CAT, BLACK CAT

Ms. IN-KYUNG NOH, SOUTH KOREA – MR. TUTTI AND 100 WATER DROPS

Ms. IRMA BASTIDA HERRERA, MEXICO – READING, COMPLIMENT AND PRAISE THE BOOK'S READING PLEASURE

BIB PLAQUE

Ms. STELLA DREIS, GERMANY – GRIMM'S TALES

Ms. RENATE HABINGER, AUSTRIA – THERE ARE LIONS SLEEP NOW LITTLE CAMEL

Ms. DANIELA OLEJNÍKOVÁ, SLOVAKIA – IN WATERMELON SUGAR THIRTEEN

Ms. ÁNGELA CABRERA MOLINA, SPAIN – HAMELIN

Ms. IRAIA OKINA, SPAIN – THE MOON WAS WOKEN UP

Iveta Drzewiecka

AMIKOR A GYERMEK SZEMÉVEL LÁTUNK

A VILÁG KÉPEKBE ÉS A KÖNYV KÉPEI A BIB 2013-AS SZEMLÉJÉN

Miközben a gyermek kinyitja a könyvet, érzi a papír illatát, hallja a lapok zizegését. Feszültséggel teli várakozással veszi szemügyre a borítót, valamint a képeket a belső oldalakon, amelyek előhírnökei mindannak, amit a könyv kínál a számára. A jó könyv tehát több holmi jó olvasmány nál. A kellemes megjelenésű társalkodó szerepét is be kellene töltenie egyidejűleg, hiszen azt, hogy a jövőben végül kialakul az olvasás (és a képzőművészet) iránti szimpátiánk, annak is köszönhetjük, hogy gyermekként önkéntelenül is érzékeljük és értékeljük a kézbe vett könyvek vizuális megjelenésének színvonalát. A könyv olyan univerzum, amelyben valósággá válik a lehetetlen, és az írott szót kísérő képek a világ új, ismeretlen, izgalmas dimenzióit tárják a gyermek elé. A megismerés terén kalauzolják őt, ablakot nyitnak számára a fantázia világára, különösképpen azonban az emberiség lényegi értékeihez vezetik el őt észrevétlenül. E csendes párbeszéd előfeltétele, hogy összhangra találjon a kíváncsisággal, a játékosággal és az ártatlan humorral a gyermek lelkében.

A Pozsonyi Illusztrációs Biennálét, a gyermekkönyv-illusztráció egyetemes eredményeinek jelentős nemzetközi szemléjét, amelyet minden páratlan évben rendeznek meg, bizonyára nem kell közelebbről bemutatnunk. Idén ősszel (2013-ban – a szerk.) immár huszonnegyedig alkalommal nyújtott átfogó képet arról, mi minden történt az elmúlt két év során a könyv-illusztráció műfajában és az alkotók aktív képzeletében, azokéban, akik továbbra is képesek a gyermek szemével tekinteni a világra. A BIB 2013 tárt kapukkal várta szeptember 6-tól október 25-ig a laikus nyilvánosságot, a szakmai közönséget, és különösképpen a kíváncsi apróságokat. A BIB-et hagyományosan további kiállítások egészítették ki. Túl azon, hogy a szemle bemutatta az élvonalat, amely 49 ország 362 illusztrátorának kézjegyét őrzi, a látogatók megtekinthették a *Run Tolo!* című képekörnyv eredeti

illusztrációit, a Grand Prix 2011 nyertesét, a fiatal dél-koreai illusztrátort, **Eun-young Cho** alkotásait. Éppen ő döntött úgy (és bizonyára akadt, akit megdöbbenett) két évvel ezelőtt, hogy a gyermeki képzelet mélyére hatol, miközben érdeklődése a gyermekrajz vizuális kifejezőereje felé fordult. A BIB 2013 szemléjét még további kiállítások is kiegészítették a Művészetek Házában. A látogatók megtekinthették a cseh író és illusztrátor, **Petr Sís** municiózusan kidolgozott, fantáziadús kompozícióit, aki 2012-ben illusztrátorként elnyerte a H. Ch. Andersen-díjat. Láthatták továbbá az íróként szintén Andersen-díjas **Maria Teresa Andruetto** könyvét, s az 1967–2011 között a BIB szemléin díjat nyert szlovák illusztrátorok retrospektív kiállítását, valamint a szlovák illusztrátor-iskolát megalapító generáció egyik kiemelkedő tagja, **Jaroslav Vodrážka** alkotásait.

A sokszínűség, mint trend

A világ minden tájáról érkezett – 446 könyvhöz készült – illusztrációk kétségkívül a kortárs gyermekkönyvillusztráció sokatmondó, reprezentatív mintái. Visszatükrözi napjaink valóságának és művészetének sokszínűségét és összetettségét, általános és regionális jelenségeit, s nem utolsósorban az alkotás lényegére irányuló egyéni filozófiák változatoságát. A törekvés, hogy megtaláljuk a közös nevezőt, bizonyára sziszifuszi munka lenne. Már az irodalmi kiadványok műfaji és tematikai sokszínűsége, a képzőművészet eszközeivel feldolgozott motívumok, a hagyományos technikák és a digitális technológia szabad alkalmazása, az illusztráció képi mivoltára irányuló korlátlan kísérletezés is mind arra utal, hogy napjainkban sokkal megalapozottabbnak tűnik, ha egyéni stílusokról, az illusztrátor alkotómunkájának individuális értelmezéseiről beszélünk, ellentétben azon szándékunkkal, hogy a könyvillusztráció eredményeit a műfaji klasszifikáció fiókjaiba tuszoljuk bele, esetleg tipizáló vagy

nemzeti szempontokat juttassunk érvényre. Napjainkban kedveznek a művészi kommunikáció feltételei, és a kölcsönös egymásra hatás mondhatni világméretű. A BIB szemléinek legutóbbi néhány évfolyama is ezt tükrözi, és az elmondottakat támasztja alá a tény, hogy az idei Nemzetközi Szimpózium az **Identitás napjainkban** kérdéskörét választotta témájául, melynek keretében a résztvevő szakemberek arról folytattak párbeszédet, hogy a képzőművészetet is érintő globalizációs folyamatok közepette a könyvillusztráció esetében vajon hol a helye, és milyen szerep jut a nemzeti kulturális identitásnak. Ha a gyermekkönyvillusztrátorok találmányos formái és tematikai megoldásokkal, modern, korszerű felfogásban ismét rámutatnak saját kulturális gyökereikre, az a képi nyelv közérthetőségének köszönhetően a gyermeki személyiség kiművelésének fontos eszköze lehet, és segítheti a nemzeti sajátosságok és az egyetemes értékek közti átjárhatóságot is.

A zsűri döntése

Míg a BIB látogatóit a sziporkázó ötletek és a kiállított alkotások művészi megoldásainak gazdag tárháza nyűgözi le, addig a szakmai zsűri feladata az volt, hogy a lehető legelfogulatlanabb módon értékelje a könyvillusztrációk hatalmas mennyiségét. Idén ez több mint 2300 eredeti alkotást jelentett. Megválasztani az értékelés megfelelő szempontjait, elkülöníteni a legjobbakat, és közös nevezőre jutni a díjnyertes alkotók személyében, bizonyára nem lehetett könnyű feladat.

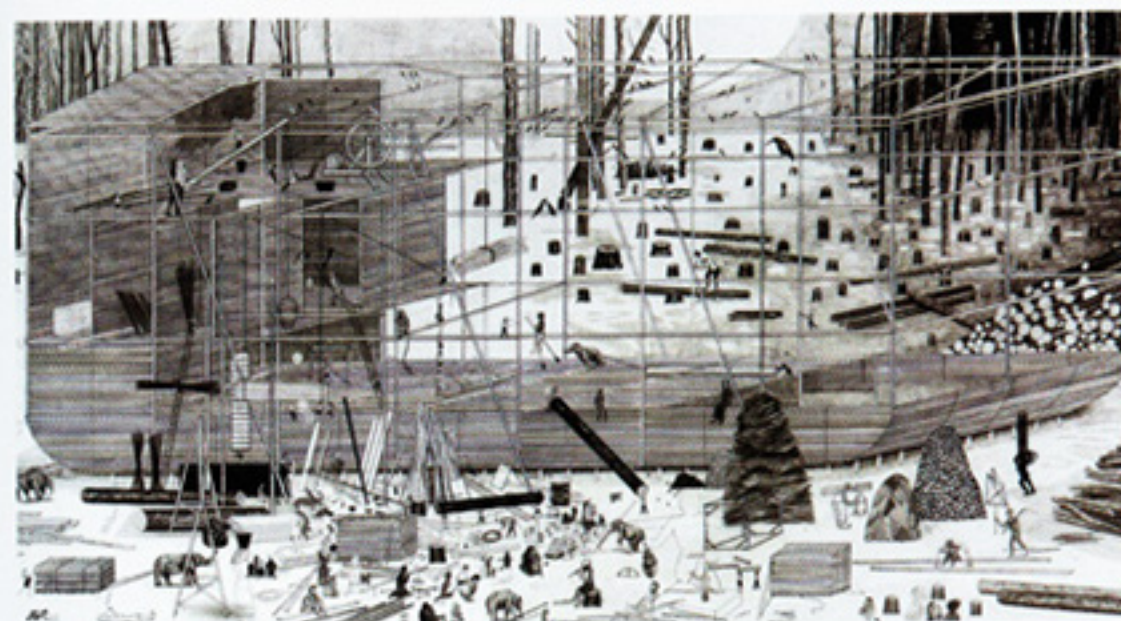
A helyezésekről három kontinens összesen tíztagú zsűrije döntött: **Murti Bunanta** Indonéziából (elnök), **Austra Avotina** Lettországból, **Yusuf Gajah** Malajziából, **Agnes Gyr** Ruandából, **Yukiko Hiro-matsu** Japánból, **Svetlan Junakovič** Horvátországból, **Arja Kanerva** Finnországból, **Igor Piačka** Szlovákiából, **Mingzhou Zhang** Kínából és **Eun-Young Cho** Dél-Koreából.

A nemzetközi zsűri tagjai aktív alkotók és teoretikusok – elismert illusztrátorok, valamint a gyermekkönyveket támogató szervezetek szakmunkatársai és képviselői. Többen közülük az IBBY nemzeti szekcióinak tagjai. A fenti névsor végén említett

zsűritag a pozsonyi biennálé előző évfolyamának nagydíjasa (Grand Prix) is egyben.

A korábbi évekhez hasonlóan az idei biennálén is tizenegy díjat osztottak ki: a legmagasabb Grand Prix 2013-díjat, öt Arany Almát és öt Plakettet. Imáron tradíció, hogy a képzőművészet leghitelesebb ítései, a gyermekek is döntenek egy díj sorsáról, melyre idén tizenegyedik alkalommal került sor. A gyermekzsűri díja nemcsak megtiszteltetés az illusztrátor számára, de valamelyest tükrözi a gyermekkönyvek valódi címzettjeinek ízlését is. A szemlén kiosztották továbbá az innovatív, kiemelkedő kiadói tevékenységért adható Tiszteletbeli Elismerést, valamint Szlovákia fővárosa, Pozsony Főpolgármesterének Díját is. A hosszú órákig tartó szakmai tanácskozást követően az alábbi hivatalos eredmény született:

A **Grand Prix 2013** díjat a svájci illusztrátor páros, **Nina Wehrle** és **Evelyne Laube** kapta a Nagy özönvíz (Die Grosse Flut; Schweizerisches Jugendschriftenwerk, Zürich 2011) című könyvért. Az illusztrációk a Genézisben olvasható, Noé bárkájáról szóló történet képi interpretációi. A nagy formátumú monokrom ceruzarajzok első látásra érzékeltek a kontrasztot a biennálén kiállító alkotók többségének színesebb és kevésbé komoly hangvételű illusztrációival szemben. Az aprólékosan kidolgozott rajzok a szerzőpáros egymást váltó kézjegyét viselik magukon. Az alkotómunka az egyes jelenetek motívumokban gazdag, erős képi megfogalmazásait eredményezi, melyek a bibliai özönvíz-történet komor hangulatát rögzítik. A részletek terjedelmes elbeszéléssé állnak össze, a középkori Biblia Pauperummal tartanak rokonságot, írott szó nélkül is megállják a helyüket. Lépésről lépésre „olvashatjuk” a képeket, összevethetjük az Ószövetség szavaival, vagy egyszerűen csak érzékelhetjük az általuk közvetített pánikot, félelmet és abszurditást. Az illusztrációk erősen egzisztenciális hangvételűek. A nézőt beemelik az emberek és állatok középkori mindennapjaiba, aki így az események közvetlen tanújává válik, és irracionálisan, ösztönösen, érzelmi elfogultsággal fogadja be mindazt, ami a szemé előtt zajlik. A természet elemi hatásaival szemben az élet mozgósítja itt erőit, amint a képi narratívás, az expresszív vonalvezetés és

Evelyne Laube – Nina Wehrle (Svájci) – Grand Prix

a naturalista felfogás is a bárka szikár, technicista ábrázolását ellentételezi. A nem homogén vizuális eszközök az illusztrátorok által oly sokszor kiaknázott, hagyományos bibliai motívum aktuálisan posztmodern ábrázolását eredményezik. Kérdés azonban, hogy mennyire képes a tartalmi mélységet és morális üzenetet befogadnia a valódi címzett, a gyermekolvasó. Talán érthetőbb számunkra a zsűri

döntése, ha tudjuk, hogy a kötet értékeit a könyvillusztráció számos más nemzetközi szemlén is elismerték már. A kiadvány sikeréhez kétségkívül hozzájárult a hagyományostól eltérő tipográfia és tervezés, valamint az atipikus formátum, hisz nem is könyvről beszélhetünk a szó szoros értelmében, hanem inkább leporellóról, amelynek többszörösen összehajtogatott ívei papírborítóba kerültek.

Rong Yu (Kína) – Arany Alma

A tradíciók és innovációk almái

Idén egy kivétellel ázsiai országokba vándoroltak a BIB **Arany Almái** – kettő Japánba, egy-egy pedig Kínába, Dél-Koreába és Mexikóba. A nyertes alkotások azt jelzik, hogy amit ma a könyvillusztráció fogalma alatt értünk, az ötvözi a modern kifejezőmód elemeit a kulturális és nemzeti tradíciók jegyeivel. Érdeemes felfigyelnünk arra, hogy az öt díjazott kiadvány közül három olyan képeskönyv volt, melyben az illusztrátorok a szövegek szerzői is egyben, miközben a könyvek lényegi részeként az illusztrációknak jut a főszerep. Az idén kiosztott Arany Almák arra is ráirányítják figyelmünket, hogy egyre népszerűbbek a takarékosabb képzőművészeti megoldások, melyek kifejezésbeli eszköze minimális, miközben erőteljes az igény az alkotói ötletek iránt.

A kínai illusztrátorok hosszabb időintervallumot követően terjedelmesebb kollekcióval képviseltetik magukat a szemlén, így több mint jelzésértékű, hogy a zsűri érzékeny figyelmére a szabadság motívumára rezonált a kínai **Rong Yu** illusztrációi kapcsán, a *Gu Li Madár a felhők közt* (Yun Duo Yi Yang de Ba Ge; Jielí Publising, Peking 2012) című kötetben. A képek metaforikus módon, a madarak és kalitkák motívumának sokszor ismétlődő változataival fejezik ki az emberi létezés egyetemes témáját. Az illusztrátor a kompakt formák és a törekeny, pókhálószerű struktúrák játékát veszi alapul. Sárgás háttérre helyezi az emberi alakok, madarak, állatok, fák és kalitkák fekete papírból, különös kezűgyes-séggel kivágott, stilizált szilüettjeit, és a formákat felszabadultabb, drótszerű, lineáris vonalrajzzal egészíti ki. A papírból készült kivágóminták a kínai díszítőművészet hagyományának elválaszthatatlan részét képezik, az illusztrációk azonban megidézik a kínai árnyjátékok hagyományát is.

Japán az idén kétszer is magára vonta a zsűri figyelmét. Egyet az *Arany Almák* közül **Nobuhiko Hajjima** vitt haza a *Hallod ezt a hangot?* (Kikoeru? Fukuinkan Shoten Publishers, Tokio 2012) című könyvéért. A harminchat oldalas, egyedi kivitelezésű

könyvbe erdei állatok, fák és növények motívumaiból építkező, minimalista festménysorozat reprodukciói kerültek, kevés szöveggel. A dupla oldalak jeleneit – melyeket a valóságban csak ritkán láthat a japán nagyváros lakossága – látszólag triviális felszólításokkal kapcsolta össze az illusztrátor, így fokozva lépésről lépésre az üzenetek hatását (*Hallod a levelek susogását? ... hogyan bontakozik ki a virág? ... hogyan ragyognak a csillagok?*). Könyveiben a szerző különös módon komponálja festményeit. A természeti motívumok szilüettjeinél precízen megtartja a részletek realista jellegét, miközben szigorúan tiszta vonalvezetésre törekszik. Két egymással finoman harmonizáló tónus segítségével oldja meg az ábrázolt tárgyi elemek, valamint a háttér viszonyát. Gondosan mérlegeli a színek fiziológiai és színtetikus hatását, s a kötetet forgatva további kérdések kínálkoznak: *„Hallod azt az olivazöld... azt az égboltot, mely átszűrömlik a fa terjedelmes koronáján?”*. A könyv a keleti filozófiák dimenzióit hordozza magában. Arra ösztönöz bennünket, hogy gyakrabban figyeljünk a természet hangjaira, és gondolkozzunk el az élet valódi értelmén. Biztat bennünket, hogy vegyük észre az egyszerű dolgok szépségét, melyekről mai pragmatista, zajos, gépiesített, rohanó civilizációnk hajlamos elfeledkezni.

Nobuhiko Hajjima (Japán)
– Arany Alma

Chiki Kikuchi (Japán) – Arany Alma

In-kyung Noh (Dél-Korea) – Arany Alma

Japán második Arany Almáját **Chiki Kikuchi** kapta a *Fehér macska, fekete macska* (Shironeko Kuroneko; Gakken Education Publishing, Tokio 2012) című könyvéért, amely a tus és az akvarellt kombinálja. Az illusztrációk a távolkeleti kalligráfia és tájképfestészet hagyományából indulnak ki, az alkotó egyéni stílusa ugyanakkor az energikus ecsetvonások és a finomabb részletek kontrasztjára épít. Fekete és színes felületek struktúrájával kísérletezik, melynek eredményeképpen a cicák kalandozásának és játékának ryomait hangsúlyozó, helyenként gyermekien lágy, máshol dinamikus képek születnek. Az alkotó „nem fejezi be” illusztrációit, a gyermeknek így lehetősége nyílik arra, hogy képzeletben kiegészítse a történetet. Mindkét díjnyertes illusztrátor és a teljes japán kollekció azt bizonyítja, hogy a kortárs japán vizuális kultúra nem szűkíthető le a mangák és animék popkultúrájára.

A koreai **In-kyung Noh**, aki szintén elnyerte az öt Arany Alma egyikét, a *Tutti úr és a száz vízcsepp* (Kokkeele Anjeoseewha Paekgauer Moolbangwool; Munhakdongne Publishing Corp., Soul 2012) című könyv illusztrációival mutatkozott be. Sorozata humorosan és érthetően szól a gyermekhez. Történetet mesél el az elefántról, aki biciklin, vödörben hordja a vizet az oázisról, és akinek sok veszélyt rejtő pusztaságon vezet az útja, ám félelmét segít leküzdeni a gondolat, hogy meg kell itatnia a szomjas elefántkölyköket. Kivételes találékonysággal közvetíti a nem bonyolult történetet, és a világos morális üzenetet a kedvesen „ügyetlen” rajz, az egyszerű grafikai elemekkel (cseppekkel, pontokkal, rövid vonalakkal, apró üres négyzetekkel) együtt. E komponensek digitális megsokszorozásával, kicsinyítésével vagy nagyításával a történet további alakjai és tárgyai a felületek szubtilis, játékos raszterét hozzák létre. A *Tutti úr...* jó példája annak, miként lehet a pixel-művészet hűvös, mechanisztikus eljárásait kellemesebb formába önteni a gyermekek számára.

Az ötödik Alma a mexikói **Irma Bastida Herrera** kezébe gurult, aki Juan Domingo Argüelles *Olvasás,*

tisztelgés, az olvasás örömeinek dicsérete (La lectura, elogio del libro y la alabanza del placer del leer; Gobierno del Estado de Mexico, Toluca 2012) című könyvéhez készített illusztrációkat. A kiadvány filozófiai esszé arról, hol foglal helyet a könyv a kultúrában és az ember életében. Öt kiállított illusztrációja inkább szerénynek, alig feltűnőnek mutatkozik a szemlén, a kötetben azonban megmarad a térbeli arányok, illetve szó és kép jelentőségének egyensúlya. Az egész oldalas illusztrációk a szöveg egyenrangú „tükörképei”, szabadon kommentálják azt. Az olvasás különböző formáit, illetve az eltérő karakterű olvasókat ábrázoló, konkrétabb, vicces, esetenként ironikus hangvételű képek a könyv nehéz, elvont tartalmait ellensúlyozzák. Az illusztrációk hatása az expresszív, karikatúrisztikus rajz és a merész kollázstechnika elegyében rejlik. Az alkotó eltérő minőségű anyagokat használ fel, többek közt konyhai papírtörölköt vagy tészabetűket.

Plakettek és további díjak

Az öt Arany Alma szanaszét gurult a nagyvilágban, az öt **Plakett** viszont az európai kontinensen maradt. Az egyiket közülük **Stella Dreis** német illusztrátor nyerte el. A múltban megszámlálhatatlanul sokszor illusztrált klasszikust, a *Grimm testvérek meséit* (Grimms Märchenreise; Thienemann Verlag, Stuttgart 2012) dolgozta fel eredeti módon. A vegyes technikával készült illusztrációk a németalföldi reneszánsz festészet stílusát idézik, helyenként az áttekinthetőség és világos összefüggések rovására túltengő részleteik mindenütt élettel teli eseményeket tárnak elénk.

Irma Bastida Herrera (Mexikó) – Arany Alma

Stella Dreis (Németország) – BIB Plakett

A szemle két Plakettje spanyol illusztrátorokhoz érkezett. **Ángela Cabrera Molinát** a hamelni patkányfogó legendája inspirálta. A történet főszereplője zenéjével csalogatta ki az elszaporodott patkányokat a városból. Az azonos című könyvben (*Hamelin/Hamelin; La Fragatina, La Seu d'Urgell 2012*) megjelent finom, melankolikus hangvételű, helyenként expresszívabb jellegű illusztrációk eredetileg a közismert legenda szerzői adaptációjaként készültek. A kék folyó és a fekete patkányok borzalmas özöne, mint újra és újra ismétlődő motívumok, valamint a szomorú szürke város ellenpólust képeznek a remény ígéretét magában hordozó, muzsikáló főszereplő színes, vidám alakjával szemben.

Szakított és kivágott áttetsző papírdarabok, biztos rajz és a festői struktúrák jelenítik meg az alakokat. A színválasztás és az alkalmazott anyagok tulajdonságai is szimbolikus tartalmak hordozói. Az illusztrátornak sikerült a régi legenda gondolati esszenciáját nem túl bonyolult, ám hatásos, modern felfogásban megragadnia. Á. C. Molina képeihez utólag írt szöveget Margarita del Mazo írta. Honfitársuk, **Iraia Okina** illusztrációi szintén megérintették a zsűri tagjait, mert tiszta művészi eszközökkel érzékeltetik a költő, Joxatonio Ormazabal verseinek (*Felébredt a hold/largia esnatu da; Ed. Elkar, Bilbao 2012*) nagy kérdéseit, amelyek az emberi létezésre, élet és halál misztériumára irányulnak. Az átalakuló természeti környezetbe helyezett ember képének nemes színei és vonalai visszhangra lelnek a verseket kíséző csendben és nyugalomban.

Michael Stavarić *Itt vannak az oroszok* (*Hier gibt es Löwe; Residenz Verlag, St. Pölten 2012*) és Hubert Gaisbauer *Aludj mát, kicsi teve* (*Schlaf jetz, kleines Kamel; Wiener dom Verlag, Bécs 2012*) című könyvéhez készített illusztrációért kapta a Plakettet az osztrák képzőművész, **Renate Habinger**. Valamennyi díjazott alkotó közül éppen az ő munkái éreztek rá leginkább a gyermeki lélekben lakozó gondtalanságra, féltelenségre és képzeletgazdagságra, s mindez átszűrődik játékos alkotásmódjának területére is. A második kiadvány esetében az illusztrátor megmutatta munkásságának visszafogottabb, komolyabb rétegeit is.

Végül Szlovákia is a díjnyertesek sorába lépett, bár csak egy Plakett erejéig. **Daniela Olejníková**nak ítélte oda a zsűri Richard Brautigan *A dinnyecukorban* (*V melónovom cukre; Artforum, Pozsony 2011*) című könyvének átfogó feldolgozásáért, valamint Jana Bodnárová *Tizenhárom* (*Trinást'; Perfekt, Pozsony 2012*) című könyvének illusztrációért. A képzőművész kiaknázza a digitális technikákban rejlő lehetőségeket, a végeredmény azonban a hagyományos grafikai eljárások sorába tartozó linometszetre emlékeztet. A zsűri bizonyára felfigyelt a szerző érett szemléletmódjára, amely a könyvet szó és kép szerves egészének tekinti, és az olvasás élményének új dimenzióit nyitja meg.

Ángela Cabrera Molina (Spanyolország) – BIB Plakett

A zsűri ismét kiosztotta a kiadói elismeréseket is. Innovatív tevékenységéért a díjazottak egyike a **J. E. Purkyně Egyetem Művészeti Kara**, amely **Martin Rauden** projektjét támogatta (*Kár beszélni/Darmo mluvit, 2012*). A könyv a mindennapok valóságának személyesen, képekben rögzített naplója, az alkotó élményeinek és tapasztalatainak grafikai kommentárjait tartalmazza. Egy éves időtartamot tekint át a könyv, és megjelentetésénél

a kiadó többféle nyomdai eljárást alkalmazott. Kiemelkedő tevékenységéért további három kiadó is elismerésben részesült. A chilei **Quilombo** egyedüli tervezésű bibliofil kiadványokra szakosodott. A BIB 2013 szemlén a *Kozmogónia* (*Cosmogonías; Concón region de Valparaíso 2012*) című kötetet mutatkozott be, melynek illusztrációi **Marie de los Ángeles Vargas** műtermében születtek, és a világ eredetéről szóló chilei mítoszokat dolgozzák fel.

Ikaia Okina (Spanyolország) – BIB Plakett

Renate Habinger (Ausztria) – BIB Plakett

Daniela Olejníková (Szlovákia)
– BIB Plakett

tagjai gyakran mérlegették a korábbi visszajelzéseket is, melyeket a bemutatott kiadványok illusztrációi váltottak ki. Azt tapasztaltuk, hogy döntéshozataluk során a zsűri tagjai nemcsak az eredeti alkotások elszigetelt művészi minőségére összpontosítottak, de figyelembe vették azt is, amit az átlagos BIB-látogató nem érzel: az illusztrációk helyét és hatását a könyvön belül, a pozitív hangvételű recenziókat, illetve a nemzetközi viszonylatban elért szakmai értékeléseket és helyezéseket. A bemutatott és díjazott könyvek közül azonban több is akad, amely nem a gyermekeket megszólító esztétikum hordozója. Nem szabad ugyan kétségbe vonnunk, hogy a gyermekolvasó is képes befogadni a komolyabb, „felnöttesebb” témákat, mégis nyitva marad a kérdés, vajon hol húzódik a határ a „felnöt-” és a „gyermekkönyv” között. Mintha néha elfeledkeznénk arról, hogy a BIB a gyermekkönyvillusztráció ünnepe. A résztvevő országok elsődleges joga ugyan, hogy saját nemzetük képviselőitől döntsenek. Tény azonban, hogy számos egyedi szerzői sorozat jutott át a rostán, s így felvetődik a kérdés, vajon a szemle nem hajlik-e el öntudatlanul is eredeti célkitűzésétől, hogy újra és újra feltérképezze és a nyilvánosság elé tárja a gyermekeknek szánt könyvillusztráció eredményeit. Erről tanúskodik a Gyermekzsűri Díja is, amelyet a dél-koreai illusztrátor, **Gi-hun Lee** nyert el *Pléhmedve* (Yangcheolgom; Ligem 2012) című könyvével. A választás azt bizonyítja, hogy a gyermekeknél egyértelműen vezet az imagináció lehengerlő ereje, és a képzőművészet közérthető, kiművelt nyelve.

Szlovák kollekción a BIB 2013 szemlén

Hét további országhoz (Argentína, Csehország, Dél-Korea, Németország, Lengyelország, Ausztria, Spanyolország) hasonlóan Szlovákia is teljes mértékben élt a lehetőséggel, hogy bemutassa illusztrátorait. 15 alkotó képviselt tehát bennünket, akiket a júniusi,

előválogatás céljából megrendezett **Kortárs szlovák gyermekkönyvillusztráció** 29 résztvevője közül választottak ki. (E tekintetben hangot kell adnunk meggyőződésünknek, hogy egy országban, amely annyi kitűnő illusztrátorral büszkélkedhet, a nemzeti fordulóra több résztvevővel kerülhetett volna sor). A szlovák válogatás generációkat és stílusokat tekintve sokszínű képet mutatott. Egyaránt képviseltek bennünket a klasszikusok és a hazai szcénán szilárd pozícióval bíró fiatalabb illusztrátorok. A szlovák alkotások bemutatója a külföldi résztvevőkkel párhuzamba állítva kap jelentőséget, ezért átfogó képet kell nyújtania a fogadó ország illusztrációs kultúrájáról. A könyvkultúra iránt érdeklődők közelebből megismerhették a szlovák könyvillusztráció különböző jelenségeit és törekvéseit. A korábbi évekhez hasonlóan a hazai összeállításban idén is a mágius és imaginatív realizmus volt a legerőteljesebben jelen. Ide sorolhatjuk **Dušan Kállay** alkotásait, amelyek eredeti módon közvetítik Dobšinsky Szlovák népmeséit, **Vladimír Král'** figuratív festményeit, melyek Jostein Gaardner

Karácsonyi misztérium (Vianočné mystérium) című könyvéhez készültek, **Zuzana Bočková-Bruncová** illusztrációit a *Karácsonyi könyv* (Vánočná kniha) című kiadványból, valamint az itthon kevésbé ismert *O menímo Timido* című könyvet (ez évben adta közre a brazil Mercury Novo Tempo kiadó). **Peter Kl'účik** két festményt állított ki, s annak ellenére, hogy a képek nem illusztrációként készültek, ösztönzőleg hatottak Viera Brunovská *Mi állatok egymás közt* című könyvére, s utólag kerültek a kitalált történetek mellé. Božena Němcová *A só* (Sol' nad zlato) című könyvében jelentek meg **Peter Uchnár** tükörszerű, kissé ijesztően költői, beszédes, részletekben gazdag kompozíciói, melyeket Pozsony főpolgármestere részesített elismerésben. Az említett díjat a BIB szlovák résztvevői számára hozták létre. **František Lipták**, aki főképp festményeiről és díszletterveiről ismert, a szemlén digitális nyomataival mutatkozott be. Humorosan komoly illusztrációi feleségével, **Slávka Liptáková**val közös alkotómunkájuk során születtek a metaforikus tartalmakat közvetítő *Lyukrágó* (Dierožrút) című

Gi-hun Lee (Dél-Korea) – Gyermekzsűri Díja

könyv számára. A szlovák könyvillusztráció líraibb vonulatait **Jana Kiselová-Siteková** képviselte. A téli hangulatot idéző festői alkotások *Az elveszett kesztyűről* (O stratenej rukavičke) című mese költői adaptációit kísérik. Ez utóbbiak Juraj Kuniak tollából származnak. A szöveg párhuzamaként gazdag részletességgel mesélő, realiztikus felfogást immár hagyományosan **Maja Dusíková** szárnyaló illusztrációi képviselik a szemlén. A rajzos elemeken alapuló illusztrációk ötletessége és humora **Svetozár Mydlo** és **Martin Kellenberger** közreműködésével kalauzolja több évtizede a gyermekeket a könyvek világában. A kortárs szlovák gyermekkönyvillusztráció aktuális irányainak összképét többek között **Martina Matlovičová-Kráľová** kollázsokkal kombinált akriljai egészítették ki, melyek összetéveszthetetlen, kifinomult „naiv” stílusuk által vonzóak a gyermekek számára.

Találkozhattunk továbbá **Katarína Macurová** poétikusan „tökéletes”, háromdimenziós, digitális illusztrációival, és **Katarína Šlaninková** munkásságának néhány darabjával is, melyekre a kifejezésbeli rugalmasság jellemző. **Daniela Olejníková** grafikai darabjai a design irányába viszik el az illusztrációt, melyről nem mondható el, hogy merev vagy banális lenne. Az alkotó érdeme, hogy Szlovákia végül a díjak közül is megtarthatott egyet.

A BIB és korunk könyvkultúrája

Az idei BIB-en szép számban képviselteti magát a digitális grafika. A hagyományos illusztráció sokszínűsége és a zsűri döntése ellenben arról tanúskodik, hogy – akár vegyes megoldásokkal is – tovább élnek a klasszikus kézműves technikák, mint sajátos értékek. Úde jelenségként hat, hogy visszatértek a rajzos kézjegyen alapuló fekete-fehér illusztrációk

(hatásos rajzokat tárt elénk a svájci Albertine Zallo és a moldávai Violeta Diordiev) A klasszikus technikák, melyek tekintettel vannak betű és kép szigorúan behatárolt helyzetére, napjainkban fokozatosan a háttérbe szorulnak, és teret engednek az egységes egészben gondolkodó design-nak, amely egymásba szüremelő, egymást játékosan kiegészítő kapcsolatot teremt a betű és az illusztráció között. A tipográfus, a grafikai tervező, az író és az illusztrátor egymás egyenrangú munkatársává válnak. Amint azt a szemlére nagy számban beküldött, a legkisebbeknek, illetve a tapasztaltabb fiataloknak szóló könyv is jelzi, a szakma fenti szerepköréit ideális esetben egyetlen személy tölti be. Ezért sajnálhatjuk, hogy a végső „terméket” jelentő nyomtatott könyv, amelyet végül kézbe vesz az olvasó, a BIB-en a vitrinek övege mögé rejtve látható.

A könyvillusztráció nemzetközi eredményeit feltérképező, közel ötvenévesztendős hagyományokkal bíró BIB a grafikai-tervezői felfogásokat előnyben részesítő kortárs irányvonal ellenére a gyermekkönyvek vizuális megjelenésének alapját képező illusztráció stabil emyője.

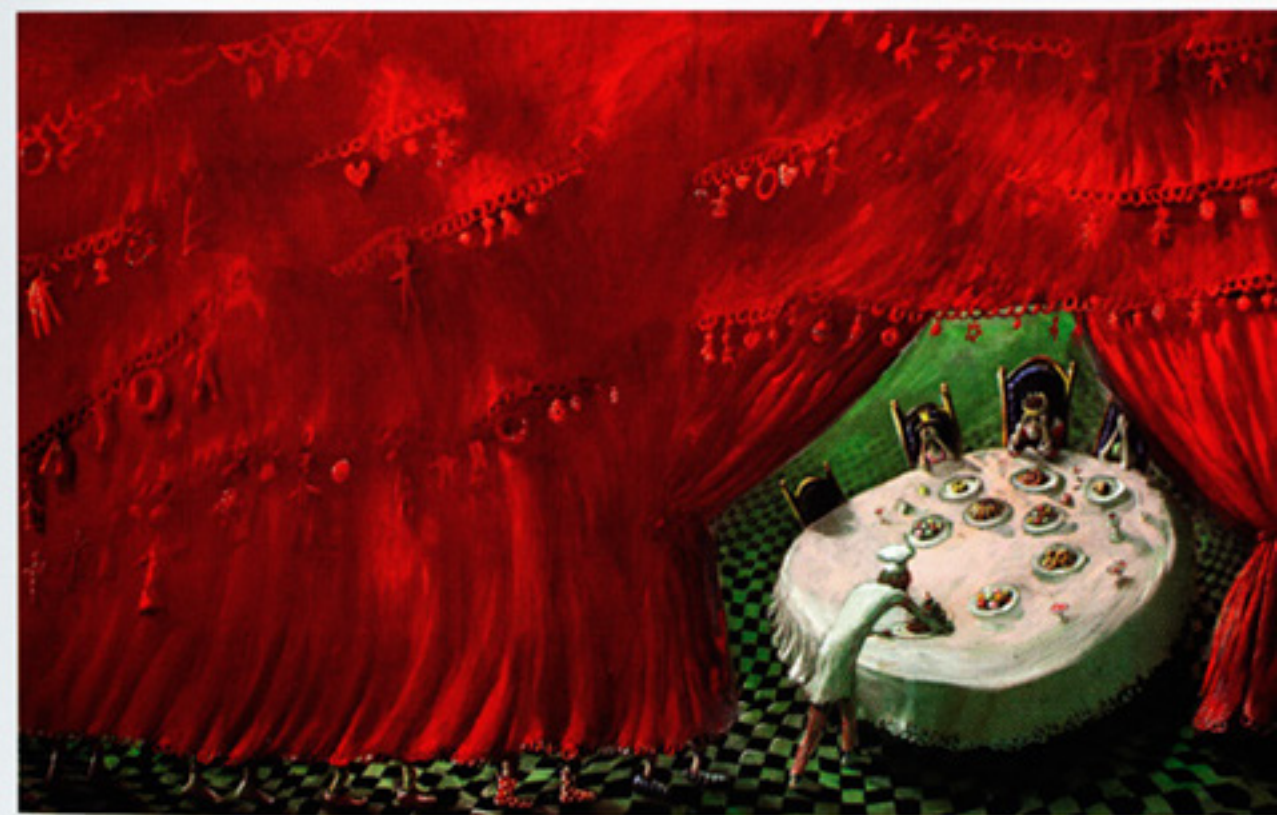
A BIB 2013 szemlét hagyományai mellett is az aktualitás jellemzi. Erényei közé sorolhatjuk, hogy nem kerül meg a komolyabb témákat, sőt a tabukat sem (pl. a halál, meztelenség, szexualitás témája a dán Lillian Brogger illusztrációján). Bár apró kitérőket tesz a nem kifejezetten gyermekkönyvek területére, a legfontosabb kapcsolatok továbbra is a gyermeki lélek maradt számára.

(BIBIANA Revue, XX. évfolyam, Bratislava, 2013/3. 4-14. p.)

Vesztróczy Éva fordítása

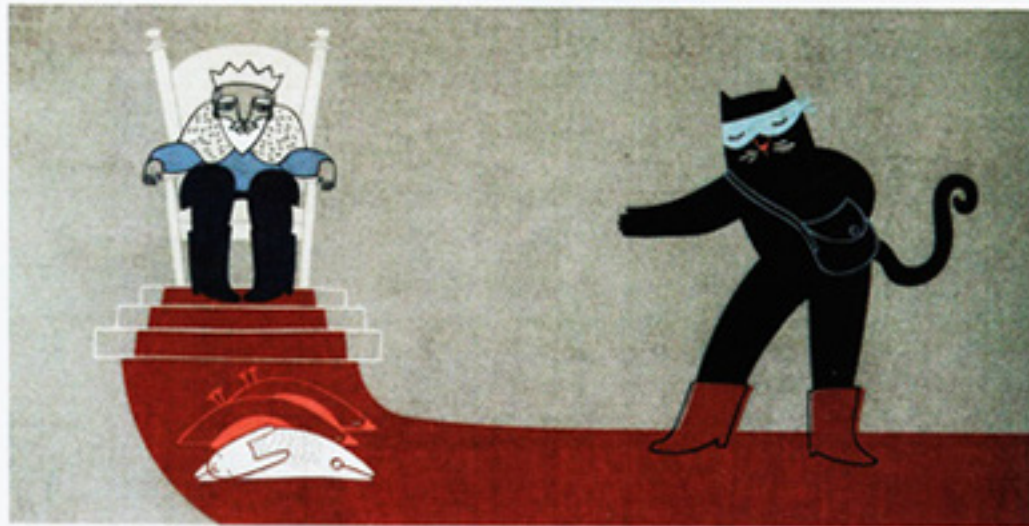

Gi-hun Lee (Dél-Korea) – Gyermekszűri Díja

Peter Uchnár (Szlovákia) – Pozsony főpolgármesterének díja

Herbsz László

Bodonyi Panni

Magyar
illusztrátorok
a költészen

Szűcs Szabolcs

Daniela Olejníková

František Lipták

Slovák
illusztrátorok
a költészen

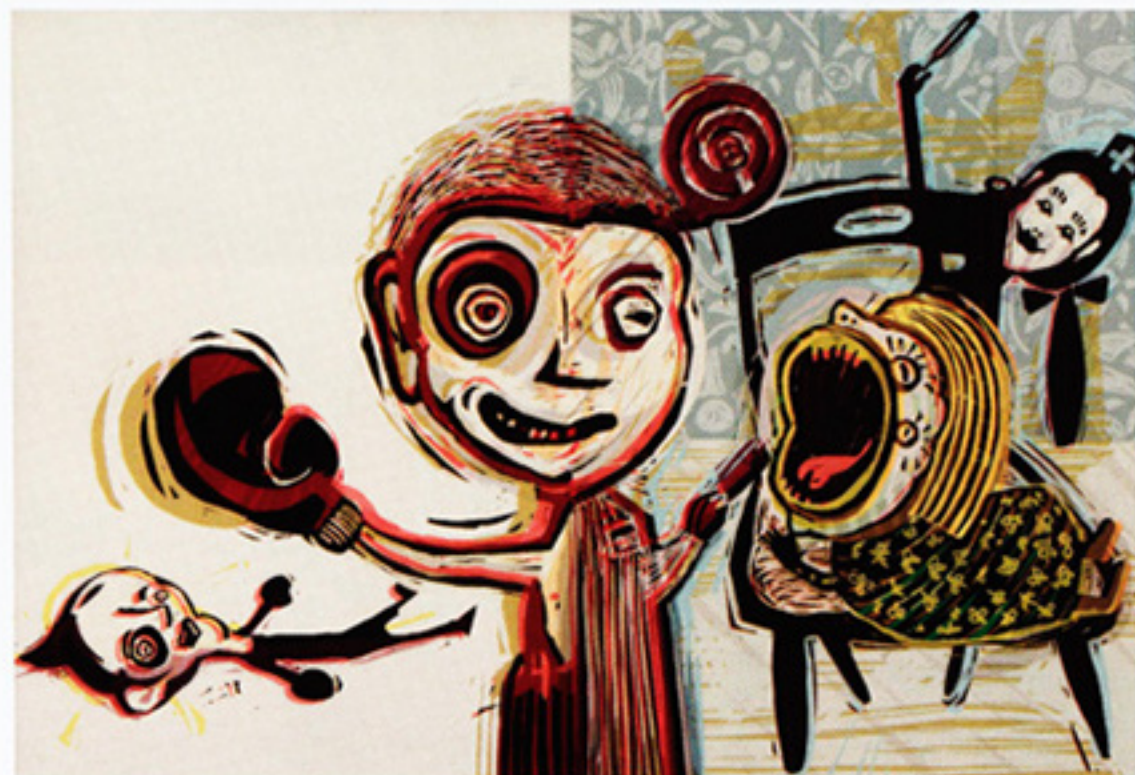
Svetozár Mydlo

Tomáš Klepoch illusztrációja egy bélyegen

Hogyan lettem bölcs, 2009

A Hogyan lettem bölcs című könyv illusztrációja

Viera Anoškinová

A SZÍNES ÉS A FEKETE KONTRASZTJA

TOMÁŠ KLEPOCH ILLUSZTRÁCIÓI

Pozsonyban született 1981. július 22-én. Tanulmányait is szülővárosában, a Képzőművészeti Egyetemen végezte Robert Jančovič és Ivan Csudai professzor műtermében, majd vizuális

kommunikáció szakon Pavol Choma docens vezetésével. A szlovák képzőművészek legfiatalabb, ám rendkívül karakteres generációjához tartozik. Szándékosan nem az illusztrátorok szűkebb csoportját említettem, mert alkalmazott grafikával, festéssel és autonóm grafikával egyaránt foglalkozik. Nem sok könyvet illusztrált, ezek azonban több díjat is kiérdemltek és Klepoch alkotásainak magas színvonaláról tanúskodnak: így pl. 2007-ben a *Mesél a paletta* (*Rozprávky z palety*), majd 2009-ben a *Hogyan lettem bölcs* (*Ako som sa stal mudrcom*) című kötete A tél legszebb gyermekkönyvedíját, a *Hogyan lettem bölcs* című kötet 2010-ben a Szlovákia legszebb könyve, 2011-ben pedig a BIB Arany Alma díját kapta meg.

Már az első általa illusztrált könyvben – *Mesél a paletta* – is teret nyert egyedi, expresszív képzőművészeti nyelve, mely a határozott színesség és a vastag fekete vonal kontrasztján alapul. E felfogást képviselik Klepoch további könyvei: *Hol szőnek a pókok vattacukrot* (*Kde pavúky tkajú cukrovú vatu*), *A bálnáról és a kígyóról* (*O veľrybe a hadovi*), valamint a *Hogyan lettem bölcs* című kötet.

Tomáš Klepoch illusztrációi ugyan a szlovák iskola hagyományát folytatják, de ettől eltérő módon kiaknázzák a számítógépes grafikában rejlő lehetőségeket is. Éppen az új technológiával ér el erős hatást és hoz ötletes megoldásokat az alkotó. Színkompozíciói legtöbbször változatosak, némely illusztrációja esetében azonban csak kettő, legfeljebb három színt alkalmaz, így teremti meg a könyv maximális vizuális dinamikáját. Tudatosan deformálja stílizált, energikus

és erőteljesebben duzzadó alakjainak testarányait – az elvártnál nagyobb a szereplők feje – ezzel is fokozza az expresszív hatást. Az illusztrációik továbbá ironikusan túloznak és játékosak. Klepoch alkotásain gyakran találkozhatunk ironikus parafrázisokkal. Ahogy ő maga is vallja, arra törekszik, hogy ne becsülje le a gyermeket, mint befogadót, miközben illusztrációt kortól függetlenül mindenki számára készíti.

Klepoch előszeretettel alkalmazza a linómetszet technikáját, amelyet festői eljárásokkal és tablet-rajzzal egészít ki. A rétegek eltávolításával (kaparásával) létrehozott rajzai jellegüket tekintve szintén a linómetszéshez állnak közel. Így készült a *Hogyan lettem bölcs* című könyve, amely 2011-ben elnyerte a BIB Arany Alma díját. Eltérő módon alkalmazza itt a színeket – némelyik képe teljes egészében telítetlen tónusokból építkezik, más esetben csak két-három színnel dolgozik részlegesen, és e változatossággal dinamizálja vizuálisan a „végterméket”, a könyvet.

Klepoch legutóbbi illusztrált könyve *A varázserejű bohóc* (*Čarovný tatmáneč*) címmel Csehországban jelent meg. Itt is tanja magát választott vezérelvéhez az alkotó, miszerint nem tesz különbséget a gyermekeknek, illetve a felnőtteknek szánt illusztrációk közt. Szabad kezet kapott a kiadótól, így született meg narratív jellegű, nagyvonalú sorozata, amely gyakran előrevetíti a történetet, máskor találó metaforákkal, oldalról oldalra haladva, egyedi világban gördíti tovább az eseményeket a szöveg mellett.

Tomáš Klepoch számára az illusztráció nem független alkotás, hanem a könyv szerves része, amely kiegészíti az irodalmi mű szellemi dimenzióit. Amikor az ember átlapozza a könyvet, mintha csak filmet nézne, a tartalom és a kép mozgásba jön a szemé előtt. Feszültség keletkezik a szöveg és vizuális megjelenése közt, amely újabb dimenziókat jelent. Fontos szerepet kap a tipográfia – a könyv formája és anyaga – a „layout”, és így tovább. Minden mindennel összefügg. Ahogy Klepoch fogalmazott: „Szinte szerzetesi az illusztrátor

Tomáš Klepoch illusztráció a BEIANA kiállításáról (Fent: Hogyan lettem bölcs; Lent: Juana Zabalu maratonja)

mestersége, és fontos, hogy az ember átfogó módon gondolkodjon. A kitűnő illusztrációt is tönkretelheti az unalmas rendezés, a rosszul megválasztott formátum, és gyakran a design is'. Természetes, hogy Tomáš így gondolkodik, hiszen vizuális kommunikáció szakon végzett, és komplex módon közelít a könyv, mint egységes egész kérdésköréhez.

Tomáš Klepoch az autonóm műfajok terén elsősorban is grafikával, konkrétan linó- és fametszettel foglalkozik. Lapjai megélt élethelyzeteket dolgoznak fel, sajátos ikonográfiával, melyeket a közönség is megért. Az alkotó ugyan nem szolgál hozzájuk egyértelmű magyarázattal, vizuális benyomásai alapján a néző saját történeteit, saját tartalmait fedezheti fel.

Klepoch grafikai munkássága sem nélkülözi az expresszív energiát, utalásokat és metaforákat, melyekkel az alkotó a kortárs eredményekre reflektál. A hasított, nagy formátumú, több rétegű linómetszet eszközeivel létrehozott alkotások a festmény és grafika határmezsgyéjén mozognak. E monumentális linómetszéseknél motorfűrész is használ a képzőművész. Tulajdonképpen kísérletezik, azt kutatja, hogy hol húzódnak a grafika határai, miként léphet át más médiumok – a festészet vagy a szobrászat – területére.

Befejezésképpen megállapíthatjuk, hogy Tomáš Klepoch azon művészek szűk csoportjába tartozik, akiknek munkásságáról elmondható, hogy őszinte és autentikus, az alkotások témájától, vagy az alkalmazott

Crescit effendo famas

médiumoktól függetlenül. Báminemű pátoztól és számítástól mentes elemi erő hordozói a művek, melyet a téma és a vizuális megjelenés egyaránt közvetít.

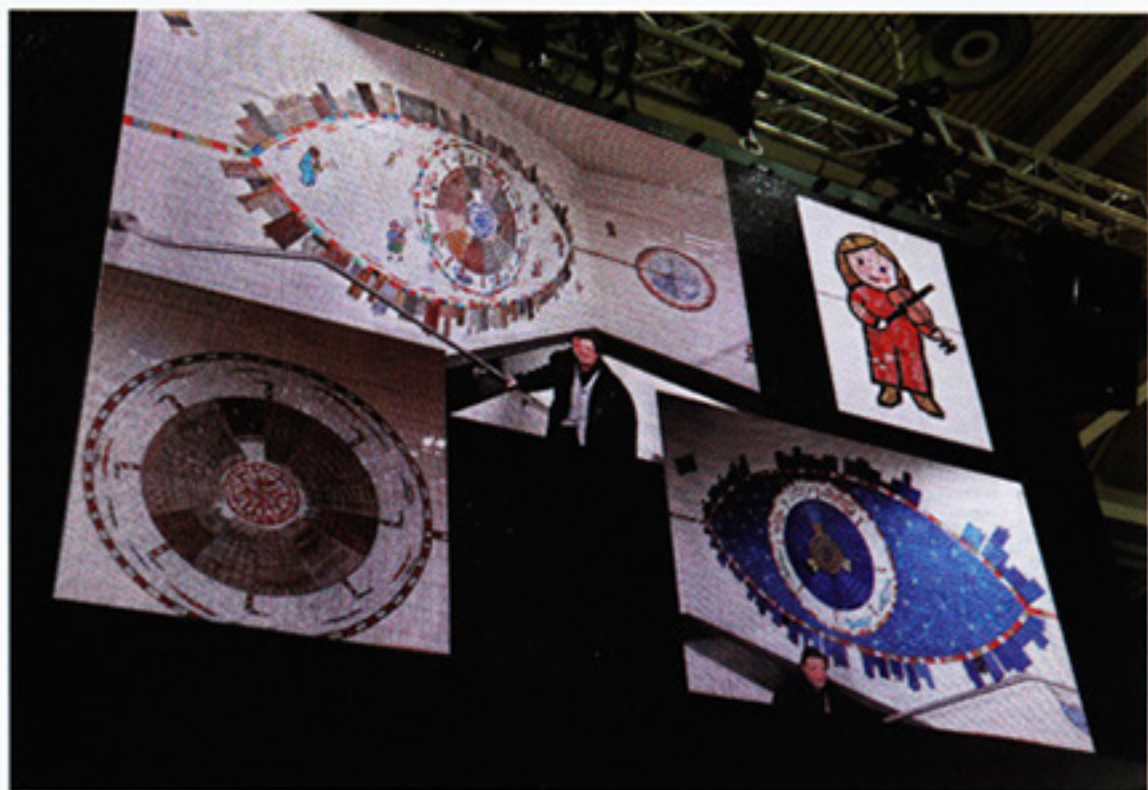
Vesztróczy Éva fordítása

In Saecula Saeculorum

Peter Sís a 2012-es Bolognai Nemzetközi Könyvsáron

Barbara Brathová

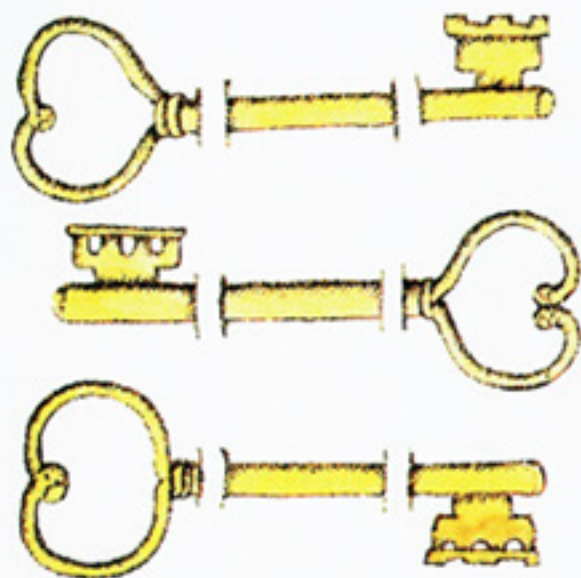
A FAL, AHOGYAN PETER SÍS VALL RÓLA

Akad olyan szlovák vagy cseh illusztrátor, aki külföldön él. Ott alkot, ott szerzett elismerést, ott tudnak róla az emberek. Azokról van szó, akik még a szocialista rendszer idején hagyták el országunkat, és valahogy eltűntek látókörünkben. Paradox módon az általuk választott ország lakossága jobban ismeri őket, mint szülőhazájuk. Amint fiatal alkotói korszakukban nem tartottak kapcsolatot a nyugati világgal, hasonló módon napjainkban mi is sokkal kevésbé vagyunk velük kapcsolatban (annak ellenére, hogy közben megváltozott az idő és térségünk politikai berendezkedése is). Csak az 1989-es bárszonyos forradalmat követően ismerhetjük meg mi is közelebbről azokat az illusztrátorokat, akiket máshol mások már számon tartottak. A vasfüggöny lehullása után nyílt csak országunkban (illetve országainkban, ha Szlovákiát és Csehországot egyaránt figyelembe vesszük) lehetőségünk arra, hogy ne csak kiállíthassuk műveiket bármely kötöttség nélkül, de személyre szólóan meg is hívassuk az alkotókat, legyen szó akár az Olaszországban élő Maja Dusíkováról, a Svájcban élő Mariana Fedorováról, a németországi Eugen Soporól, az olaszországi Štěpán Závěřelről, vagy az Egyesült Államokban élő Peter Sísről.

Akik Európában maradtak, mégis csak közelebb voltak hozzánk, mint azok, akik a nagy vízen túlra kerültek. S bár valahogy mindig visszhangzott a háttérből Peter Sís neve, és titok övezte személyét, munkásságának körvonalait itthon (értem ez alatt az egykori Csehszlovákiát) csak egészen későn kezdtük határozottabban érzékelni, azután hogy az alkotó kiadta „*The Wall – Growing Up Behind the Curtain*” (A fal – hogyan nőtem fel a vasfüggöny mögött) című kötetét. A gyermekeknek szánt könyv bemutatja a politikai rezsimet, amelyben az alkotó megszületett és felnőtt. Nagy visszhangot váltott ki külföldön, felkeltette a felnőttek érdeklődését is, és több díjat nyert alkotója számára. Illusztrátorunk, számos más kötet szerzője,

író, festő, grafikus, több film alkotója, a „*The Wall*” című könyvével saját lelke mélységeiről nyilatkozott. Azt mondom, a „mi illusztrátorunk”, mert abból indulok ki, hogy amíg létezett az egykori Csehszlovákia, a szlovák és cseh művészeket kivétel nélkül a sajátunknak tekintettük. Tény, hogy Csehszlovákia két országra szakadt, a művészet (és értelmezése) területén azonban a „szétválás” gondolatával mind a mai napig nem azonosultunk teljesen, a szlovák és cseh alkotókat pedig sajátunkként tartjuk számon. Hozzájárul ehhez a Pozsonyi Illusztrációs Biennálé is, amely 1967-től mutatja be a könyvillusztráció nemzetközi eredményeit, és a „csehszlovák” alkotókat évtizedeken át egy és ugyanazon ország művészeiként értékelte. Peter Sís 1949. május 11-én született Csehszlovákiában, a morvaországi Brünnben. Prágában nőtt fel. Festészetet és filmművészetet tanult a Prágai Iparművészeti Főiskolán, majd a Royal College of Art-on, Londonban. 1982-től él és dolgozik az Egyesült Államokban, 1984-től New York City-ben. Grafikus, illusztrátor, festő, írói és filmes tevékenységén túl képzőművészként különféle anyagokat, médiumokat, objektumokat alkalmaz. Székre, skatulyára, kagylóra, kalapra fest. A technikák jól tükrözik az alkotónak a részletek, valamint a vizuális nyelv bensőséges hangvétele iránti érzékét. Tevékenyen érdeklődik a monumentális technikák iránt is, példaként említhetjük a Washington repülőtér falfestményét (továbbá Baltimore-t, a new yorki metró mozaikjait, a plakátokat, melyeket New York City metróhálózata, illetve Forman 1984-es *Amadeus* című filmje számára készített, továbbá a Joffrey Ballet színpadi díszleteit). Sís művei egyéni és csoportos kiállításokon szerepeltek Prágában, Londonban, Zürichben, Hamburgban, Bolognában, Los Angelesben és New York City-ben.

Több mint húsz könyvet írt Sís a gyermekek számára, és több mint ötven kiadvány illusztrációját készítette el. Harminc országban jelentek meg kötetei, melyeket ötven nyelvre fordítottak le. Húsz

Petr Šis: A három aranykulcs (Tři zlaté klíče. Praha, 2007; Labyrinth. Első kiadás 1994. New York)

animációs filmet forgatott, plakátokat és CD-borítót tervezett. Illusztrációit közölte a Time, Newsweek, Esquire. A The New York Times Book Review közel ezer illusztrációját mutatta be. Filmes alkotásai a New York-i Modern Művészetek Múzeumának gyűjteményét gyarapítják. Művészetét számos díjjal ismerték el világszerte. Emiatt meg a Berlieni Nemzetközi Filmfesztivál Arany Medve díját, amelyet 1980-ban nyert el „Fejek” (Hlavy) című animációs rövidfilmjével, továbbá a Bologna Ragazzi Award díjat. A The New York Times hét alkalommal ismerte el Peter Šis illusztrációjának színvonalát az év legjobb könyvéért díjjal (többek közt a „The Wall” című könyvét is, 2007-ben). 2003-ban a gyermek-illusztrátorok közt elsőként szerezte meg Šis a rangos Peter MacArthur ösztöndíjat. 2008-ban a „The Wall”-t a Bank Street az év legjobb könyvéként értékelte, az Eisner-díj szintén az említett címe jelölte, az „ismeretterjesztő irodalom” kategóriában pedig első helyen végzett a Boston Globe – Horn Book Award-dal. 2012-ben a Bolognai Nem-

zetközi Könyvvásáron Peter Šis elnyerte a Hans Christian Andersen Díjat, mellyel jogosulttá vált arra, hogy illusztrátorként bemutatkozzon a pozsonyi nemzetközi szemlén. Ere 2013-ban került sor. Peter Šis alkotásait a vibráló törekenység és sebezhetőség különös jelensége hatja át. A gyermek-illusztráció mindig megőrizte valamelyest a felnőttek komoly gondolkodásmódját. Nem volt szándéka, hogy a kis befogadók „fölé emelkedjen”, ellenben számításba vette értelmi érettségüket. Šis képei is komolyak és felnőttesek a maguk módján, akkor is, ha mesebeli alakokról és állatokról szólnak. Grafikai kifejezőerővel bírnak, jellemző módon különböző technikákat ötvöznék. A végeredmény többnyire monokróm alkotás. Visszafogott pasztell-színekkel dolgozik az illusztrátor, kékjei és zöldjei levegősen könnyedek, a piros tónusokat pedig finom elegancia jellemzi. Engedi az alkotó, hogy a megfontoltan irányított, gyakorta remegő, vibráló vonal kiálljon önmagáért. A kompozíció síkjai geometrikusan tagoltak, feltűnik a négyzet, ellipszis, kör,

félkör, a perspektívában rejlő lehetőségekkel együtt. Tiszta és üres felületekre kerülnek sok esetben az apró alakok, máskor a szereplők oly sűrű tömegét ábrázolja az illusztrátor, hogy a kép szinte dekoratív jelleget ölt. Peter Šis figyelemre méltó érzékkel dolgozza ki a részleteket, a kicsi emberkék csoportját azonban időről időre feltűnő méretű zoomorf szimbólummal fedi át. Illusztrációi nem alkalmaznak hatásvadász eszközöket, nem színeket lövellő tűzijátékok. A maguk pontosságával, csendesen, szinte észrevétlenül és érzékenyen közelítenek a gyermek olvasókhöz. E képek aprólékos, liliputi világában az örömteli boldogság és a rejtett humor nyomaira bukkanunk, főként azonban történeteket, gondolatokat, érzéseket rögzítenek. A morvaországi születésű, immáron harminc éve New York City-ben élő illusztrátor, Peter Šis életműve széleskörűen változatos, sokoldalú, világszerte

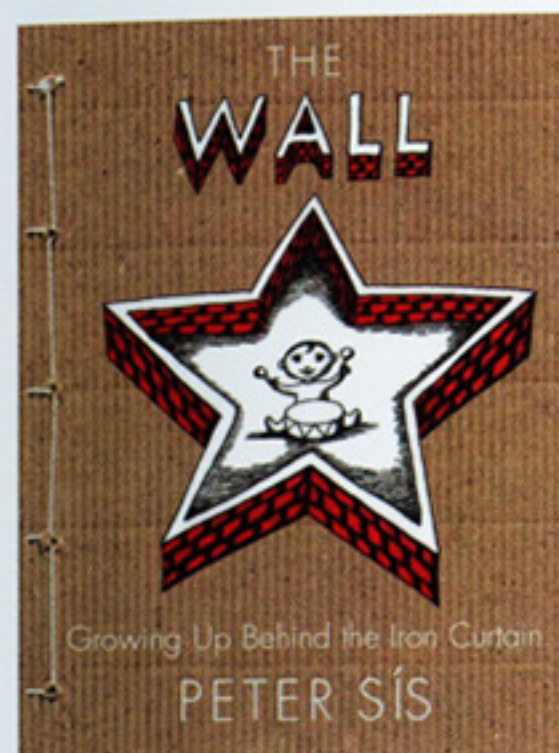
ismert és közkedvelt. A BIB 2013 szemlére, Pozsonyba nem érkezett meg személyesen az alkotó, de alkalmam nyílt rá, hogy találkozzam vele a Bolognai Nemzetközi Könyvvásáron, ahol feltűnt rendkívül emberi, kellemes, kiegyensúlyozott személyisége, nagyvonalúsága, szimpatikus humora. A magas, kifinomult megjelenésű férfi, akinek lezser new york-i eleganciáján is átsejlik valamelyest szláv származása, méltósággal, tartással és alázattal mutatta be saját művészetét és hazáját, belső meggyőződését és külső világát, korábbi és mai énjét – önmagát. Peter Šis – a világsikereket megért szuggesztív személyiség – mintha csak véletlenül ült volna a forgószékben – készségesen dedikálta sorra könyveit az őt tisztelő fiatal művészek számára. Ezek azok az apró pillanatok, amikor az ember méltán büszke lehet, és meghatottan gondolhat saját honfitársaira. Vesztróczy Éva fordítása

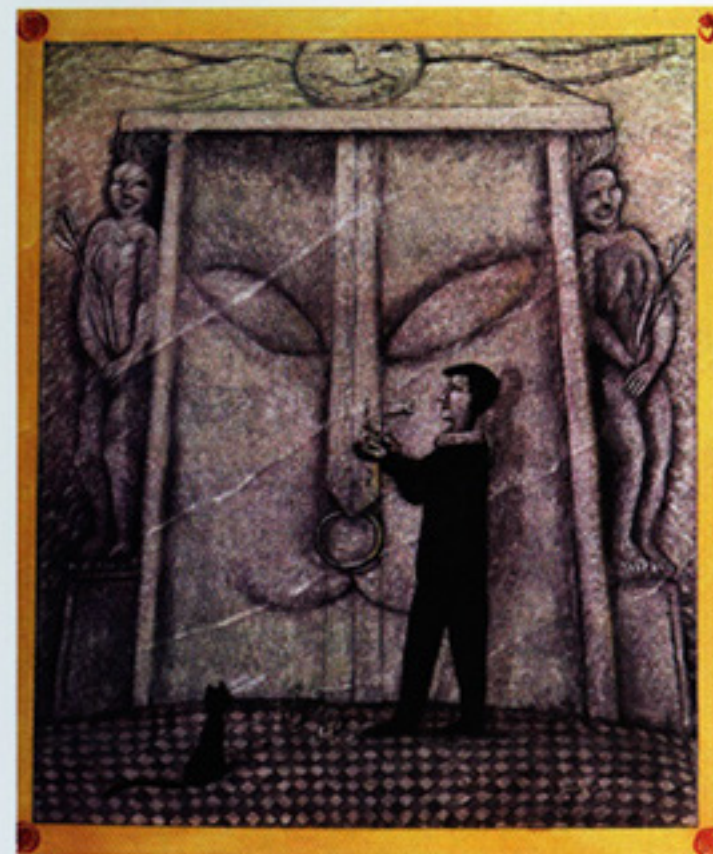
A könyvből egy fantasztikus lény lépett ki. Egyre közelebb jön hozzám, egy ódon pergament hoz. (A három aranykulcs)

Mi folyik itt? A növényzet a szemem láttára varázslatosan bujánzik, a virágok és a termények egymásba gubalyodnak, s egyszer csak egy alak tűnt fel... A császár! (A három aranykulcs)

A Fal című könyv borítója és illusztrációi

Vége a háznak előtt állok. A három aranykulcs könnyedén becsusszant a három rozsdás lakatba. A kapu csikorogva megnyílik. A cicám besuhasz. Kitérom a kaput. (A három aranykulcs)

Dušan Roll és Kass János 2004 januárjában a pozsonyi Magyar Kultúra Múzeumban rendezett Kass-kiállítás megnyitóján

Dušan Roll 1999-ben a Bolognai Nemzetközi Könyvtáron

Dušan Rollal a 2013-as BIB-kiállítás előterében G. Kovács László, Vlag Jendi

Dušan Roll

VISSZAEMLEKEZÉS KASS JÁNOSRA

Amikor több mint ötven évvel ezelőtt a Pozsonyi Illusztrációs Biennále, a BIB¹ megalapításán ügyködtem, erős támogatókat kellett találnom az akkori szocialista országokban. Az alap gondolat abban rejlett, hogy ha a szocialista országok illusztrátorai nem utazhatnak nyugatra és nem látogathatnak el az ottani nemzetközi nagyvásárokra, akkor egy olyan szervezet létrehozására kell kísérletet tenni, amelybe minden olyan író, illusztrátor, könyvkiadó és szakembert meghívhatunk, akik gyermekkönyvek kiadásával foglalkoznak. Az 1965-ös év decemberében sikerült Pozsonyba összehívnom a BIB megalapítását szervező Nemzetközi Bizottság első ülését, melyen a szocialista országok képviselőin kívül – Magyarországot a Móra Ferenc Könyvkiadó művészeti szerkesztőségének vezetője, dr. Bródy Lászlóné képviselte – a nyugati nemzeti és nemzetközi szervezetek reprezentánsai is jelen voltak, élükön dr. Richard Bamberger professzorral, az UNESCO égisze alatt működő nemzetközi nonprofit szervezet, a Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsa (International Board on Book for Young People – IBBY) osztrák elnökével. A BIB Nemzetközi Bizottsága jóváhagyta a Biennále Alapszabályzatát, s eldöntötte, hogy a BIB első évfolyamát 1967 szeptemberében és októberében Pozsonyban rendezzék meg az IBBY nemzeti szekcióinak maradéktalan támogatásával.

A BIB megalapításától és első évfolyamától kezdve arra törekedtünk, hogy a világ minden részéről a legjobb gyermekkönyv-illusztrátorokat nyerjük meg az ügy számára. Magyarországon az IBBY magyar szekciójának elnöki tisztét betöltő író, Janikovszky Éva javaslatára a budapesti Képzőművészeti Főiskola professzorát, a kiváló illusztrátort és animátort,

a világhírű művészt, Kass Jánost kértük fel, hogy segítsen és vegyen részt a munkánkban. Így ismertem meg Kass Jánost, akivel aztán őszinte barátságba kerültünk. Kass nem csupán részt vett a BIB tárlatain, de három alkalommal díjat is kapott, három plakettet: 1967-ben Hajnal Anna *Halászik a róka*, 1973-ban Móra Ferenc *A didergő király*, 1977-ben pedig Zelk Zoltán *Mese a kiscsikórol* és sok más barátunkról című könyvének illusztrációiért. Segítette és népszerűsítette a BIB-et, s gondoskodott róla, hogy a magyar illusztrátorok reprezentatív válogatásokkal szerepeljenek a tárlatokon. Nagyra értékelem, hogy professzorként lehetővé tette diákjainak a BIB kiállításainak felkeresését, s el is kísérte őket. Nehezen tudnám felidézni számos találkozásunkat és beszélgetésünket, amelyekre nem egyszer otthonainkban, a kölcsönös látogatások alkalmával került sor. Ezek a találkozások mindig élményszámba mentek, mert Kass János nemcsak kiváló művész volt, hanem elméleti szakember is, s a gyermekkönyv-illusztrációk fejlődésével kapcsolatos állásfoglalásait sokra becsültem. Azokon a Nemzetközi Gyermekkönyv-szemináriumokon is részt vett, amelyek a BIB minden évfolyama alkalmával megrendezésre kerülnek. Kass Jánossal Pozsonyban találkoztam utoljára, a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumban, a Žitka (Žitkova) utcai Brämer-kúriában megrendezett reprezentatív tárlata megnyitóján. Ott elhangzott beszédemben életműve méltatásán túl arra hívtam fel a figyelmet, milyen szerepet játszott – világviszonylatban is – a gyermekkönyv fejlődésében és milyen támogatást nyújtott a BIB népszerűsítéséhez, színvonalának növekedéséhez – nemcsak Magyarországon, hanem külföldön is.

G. Kovács László fordítása

¹ Teljes nevén: Biennále ilustrácií Bratislava. A rendezvényre mindig Pozsony városközpontjának egyik közismert kulturális intézményében, a Művészet Házában (Dom umenia) kerül sor, s a kezdetektől fogva nagy népszerűségnek, elismertségnek örvend.

A dőrengő kislány (1973)

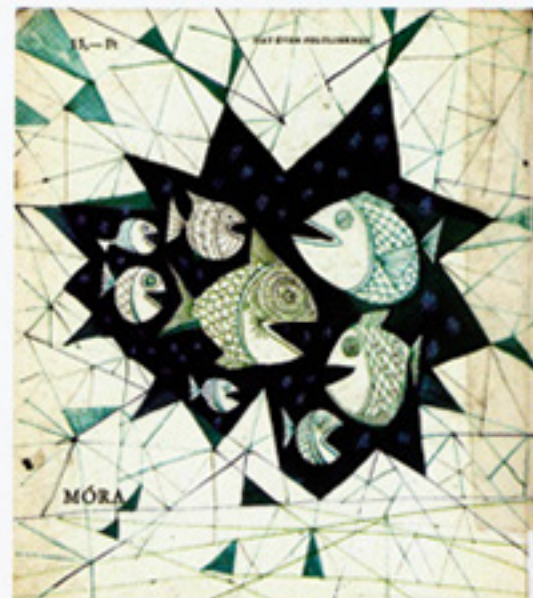

Halászik a róka (1967) - Mese a bajról meg a szerencséről

Kass János BB-en díjazott illusztrációi

Mese a kiscikóról és sok más barátunkról (1977)

Halászik a róka

Kass János BB-en díjazott illusztrációi

Mese a kiscikóról és sok más barátunkról (A tölgyfa születésnapja)